

XALQ HUNARMANDCHILIGINI O'QITISHDA MATEMATIK BOZOR METODIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Ismoilova Gulzoraxon Xasanjon qizi

Farg'ona davlat universiteti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Texnologik ta'lim) yo'nalishi talabasi 2-bosqich magistranti

e-mail:ismoilovagulzora71@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada xalq hunarmandchiligi yo'nalishida ta'lim berishda matematik bozor metodidan foydalanishning nazariy asoslari, pedagogik imkoniyatlari, o'quvchilar kompetensiyalariga ta'siri hamda metodni o'quv jarayoniga joriy etish mexanizmlari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Metod orqali o'quvchilarda iqtisodiy fikrlash, tadbirkorlik madaniyati, matematik amaliy ko'nikmalar, hunarmandchilik jarayonlarini tahlil qilish va optimallashtirish kompetensiyalari shakllanishi asoslanadi. Shuningdek, tajriba-sinov natijalariga asoslangan holda metodning samaradorlik ko'rsatkichlari keltiriladi.

Kalit so'zlar: xalq hunarmandchiligi, matematik bozor metodi, innovatsion metod, iqtisodiy fikrlash, amaliy ko'nikma, kompetensiya, integratsiyalashgan ta'lim.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqobat sharoitida ta'lim tizimida innovatsion pedagogik yondashuvlar faol qo'llanilmoqda. O'zbekistonning uzluksiz ta'lim tizimida xalq hunarmandchiligini o'qitish muhim yo'nalishlardan biri bo'lib, u milliy merosni asrash, yosh avlodni kasb-hunarga yo'naltirish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, hunarmandchilikni o'qitishda nafaqat amaliy ishlash, balki iqtisodiy fikrlash, mahsulot tannarxini hisoblash, resurslardan oqilona foydalanish kabi amaliy matematik ko'nikmalar ham talab qilinadi.

Shunday sharoitda matematik bozor metodi ta'lim jarayonida amaliy tajriba va iqtisodiy yondashuvni uyg'unlashtiruvchi, o'quvchilarni real bozor munosabatlariga

tayyorlovchi samarali metod sifatida ko‘rilmoqda. Mazkur metod xalq hunarmandchiligi darslarida qo‘llanganda o‘quvchilar nafaqat mahsulot yaratishni, balki uning bahosini aniqlash, talab–taklifni o‘rganish, raqobat muhitida faoliyat yuritishni ham o‘rganadi.

Ushbu maqolada xalq hunarmandchiligi darslarida matematik bozor metodidan foydalanishning nazariy asoslari, pedagogik afzalliklari, o‘quvchilar kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati va uni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlari yoritiladi.

Matematik bozor metodi — bu o‘quv jarayonida bozor iqtisodiyoti modellarini simulyatsiya qilishga asoslangan, o‘quvchilarni mahsulot ishlab chiqaruvchi, sotuvchi va xaridor sifatida faol ishtirok etishga undovchi interfaol metoddir. Metodning asosida quyidagi pedagogik tamoyillar yotadi:

Faol ta’lim tamoyili: o‘quvchi dars jarayonida mustaqil qaror qabul qiladi, bozor sharoitida o‘zini sinab ko‘radi.

Integratsiya tamoyili: matematika, iqtisodiyot va hunarmandchilik fani o‘zaro bog‘lanadi.

Real tajriba tamoyili: o‘quvchilar haqiqatga yaqin bozor jarayonini amaliy ravishda o‘rganadi.

Tadqiqotga yo‘naltirilganlik: har bir o‘quvchi bozor qonuniyatlarini kuzatadi, tahlil qiladi va xulosalarga keladi.

Xalq hunarmandchiligi ta’limi hozirda quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha rivojlanmoqda:

milliy qadriyatlarni zamonaviy dizayn bilan birlashtirish;
hunarmandchilik mahsulotlarini bozorga yo‘naltirish;
iqtisodiy savodxonlikni kuchaytirish;
amaliy mashg‘ulotlarda innovatsion metodlardan foydalanish.

Shu nuqtai nazardan, matematik bozor metodi ushbu tendensiyalar bilan mos keladi va o‘quvchining iqtisodiy-ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantiradi.

Matematik bozor metodidan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari

Hunarmandchilik jarayonida o'quvchilarni amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish quyidagilardan iborat:

Material sarfini aniqlaydi;
mahsulot tannarxini hisoblaydi;
ish vaqtini rejalashtiradi;
mahsulotga narx qo'yishni o'rganadi.

Matematik bozor metodi bu jarayonlarni matematik modellashtirish orqali o'qitishni samarali qiladi. Masalan, kashta buyumining tannarxini aniqlashda ip uzunligi, gazlama qiymati, ishlash vaqti, elektr energiyasi sarfi kabilar hisobga olinadi.

Bozor simulyatsiyasi davomida o'quvchilar quyidagi matematik amallarni qo'llaydi:

foizlar bilan ishlash;
nisbatlarni hisoblash;
iqtisodiy funksiyalarni (tannarx–foйда) modellashtirish;
talab-taklif grafigini tahlil qilish;
optimal yechim tanlash.

Bu matematik bilimlar oddiy nazariy mashqlar emas, balki real jarayonlar asosida shakllanadi.

Metod o'quvchilarni quyidagi faoliyatlarga jalb qiladi:

Mini-biznes reja tuzish, mahsulot dizaynini takomillashtirish, reklama yaratish, mijozlar bilan muloqot qilish, raqobatbardosh narx belgilash. ularning barchasi yoshlarning tadbirkorlik salohiyatini rivojlantiradi.

O'quvchilar bozor jarayonini tahlil qilish davomida quyidagi savollarga mustaqil javob topadi:

Qaysi mahsulot ko'proq xaridorgir?
Nima sababdan talab pasaydi yoki oshdi?
Qanday omillar narx belgilashga ta'sir qiladi?
Raqobat sharoitida qanday strategiya samarali?
Bu savollar o'quvchining analitik fikrlashini kuchaytiradi.

Математик bozor metodining o'quv jarayoniga joriy etilishi.

Математик bozor metodini quyidagi bosqichlarda amalga oshirish tavsiya etiladi:

1-bosqich. Maqsad va mahsulotni tanlash

– O'quvchilar hunarmandchilik buyumining turini tanlaydi.

– Ishlab chiqarish jarayoni bo'yicha reja tuziladi.

2-bosqich. Resurslar va materiallar tahlili

– Material sarfi hisoblanadi.

– Narxlar bo'yicha matematik tahlil amalga oshiriladi.

3-bosqich. Tannarxni aniqlash

– Material qiymati + ish vaqti + energiya sarfi + yordamchi xarajatlar.

4-bosqich. Bozor simulyatsiyasi

– O'quvchilar sotuvchi, ishlab chiqaruvchi va xaridor roliga ishtirok etadi.

– Talab va taklif asosida narx o'zgaradi.

5-bosqich. Natijalarni tahlil qilish

– Eng foydali model aniqlanadi.

– O'quvchilar o'z strategiyasiga baho beradi.

6-bosqich. Refleksiya

– Olingan matematik va iqtisodiy bilimlar mustahkamlanadi.

Darsda qo'llaniladigan interfaol usullar.

“Bozor savdosi” o'yini

“Kim eng foydali mahsulot ishlab chiqadi?” tanlovi

Mini-startap loyihalar

Raqobatbardosh mahsulot dizayni

Tannarx jadvali tuzish

Grafik modellashtirish (talab–taklif egri chizig'i)

4. Matematik bozor metodining samaradorligi

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Tajriba-sinov ishlarida 2 ta sinf o'rtasida taqqoslash o'tkazilganda quyidagi natijalar kuzatilgan:

o'quvchilar faolligi 31% ga oshdi;
matematik hisob-kitoblarning to'g'riligi 22% ga yaxshilandi;
hunarmandchilik mahsulotini yasash sifatida 25–30% ijobiy o'sish;
iqtisodiy tushunchalarni o'zlashtirish samaradorligi 40% ga ortdi;
o'quvchilarning kasbga bo'lgan motivatsiyasi sezilarli darajada kuchaydi.

Metod o'quvchilarning: mustaqil qaror qabul qilish, o'z fikrini asoslash, jamoada ishlash, mas'uliyatni his qilish, vaqtni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu kompetensiyalar hayotiy muammolarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega.

5. Metodning afzalliklari va cheklovlari

5.1. Afzalliklar

1. Ta'limni real hayot bilan bog'laydi.
 2. Hunarmandchilik jarayonini iqtisodiy jihatdan to'liq tahlil qilishni o'rgatadi.
 3. O'quvchilarda tadbirkorlik fikrini shakllantiradi.
 4. Darsda yuqori faollik va ijodkorlikni ta'minlaydi.
 5. Integratsiyalashgan o'qitishni amalga oshiradi (matematika + iqtisod + hunarmandchilik).
 6. Amaliy va nazariy bilimlar uyg'unlashadi.
- Cheklovlari- metod ko'proq vaqt talab qiladi.
O'quvchilar iqtisodiy terminlarga dastlab qiynalishi mumkin.
O'qituvchi bozor modellarini aniq tushuntirishi lozim.
Guruhdagi faoliyat notekis taqsimlanishi ehtimoli bor.
Bu cheklovlarni bartaraf etish uchun o'qituvchining metodik tayyorgarligi muhimdir.

Xulosa

Matematik bozor metodi xalq hunarmandchiligi ta'limida o'quvchilarning amaliy, matematik va iqtisodiy kompetensiyalarini bir vaqtda rivojlantiruvchi innovatsion pedagogik yondashuvdir. Ushbu metod o'quvchilarda real bozor sharoitlarini modellashtirish, mahsulot yaratish jarayonini tahlil qilish, resurslardan

oqilona foydalanish, raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish va tadbirkorlik fikrlashini shakllantiradi.

Tajriba-sinov natijalari metodning samaradorligini tasdiqlaydi. Matematik bozor metodini xalq hunarmandchiligi darslariga joriy etish ta'limning amaliy yo'nalishini kuchaytiradi, yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashga imkon yaratadi va o'quvchilarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga puxta tayyorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Hunarmandchilik ta'limi metodik qo'llanmasi. — Toshkent, 2023.
4. Axmedov S. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. Mukhamedova N. Kasb-hunar ta'limida innovatsion yondashuvlar. — Toshkent, 2021.
6. Brown P. Educational Strategies in Practical Skills Learning. — Cambridge University Press, 2019.
7. Tursunov B. Hunarmandchilik iqtisodiyoti. — Buxoro, 2020.